

'Kentsel Yıkımın' Politik Ekolojisi: Nevşehir Kalesi ve Çevresi Kentsel Dönüşüm Projesi Örneği

*

Nejdet Özberk
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Öz

Dışlayıcı ve otoriter kamu politikaları, istenen sonuçları her zaman vermez. Bu toplumsal gerçeklik kentsel dönüşüm örneğinde kentleşme ve çevre politikaları için de geçerlidir. Otoriter toplum mühendisliği projeleri olarak kentsel dönüşüm uygulamalarının çoğu zaman öngörülmedik sosyal ve çevresel yıkımlara yol açtığı görülmüştür. Bu yüzden kentsel dönüşüm uygulamalarının toplumun farklı kesimleri ve kurumları arasındaki iktidar ilişkileri açısından değerlendirilmesi gerekir. Bu değerlendirme iktidar ilişkileri analizine odaklı bir yaklaşım olan kentsel politik ekoloji çerçevesinden yapılabilir. Bu makale Nevşehir'de uygulanan ve eski kentin on dört mahallesinin (yaklaşık yarısını) yıkımıyla sonuçlanan bir kentsel dönüşüm projesi örneği üzerinden Türkiye'de mekânsal politikaların yeni dinamiklerini farklı bir perspektiften, kentsel politik ekoloji perspektifinden açıklamayı amaçlamaktadır. Bir örnek olarak Nevşehir üzerinden devletin basitleştirilmiş kentsel tasarım projelerinin karmaşık kentsel gerçeklikle nasıl çeliştiği, onu nasıl yadsıdığı, bir kent merkezinin tarihini, çevresini ve toplumsal deneyimlerini nasıl yok ettiği açıklanmaya çalışılacaktır. Bu araştırmadaki ampirik bulgular, Nevşehir'deki kentsel yıkım projesinin James Scott'un genel okunaklılık ve basitleştirme yaklaşımına uyduğunu önermektedir. Scott, devletlerin toplumsal mühendislik projelerinin nasıl toplumsal ve ekolojik felaketlerle sonuçlandığını inceler. Örneğimizde merkezi hükümet yerel katılımı dışlayarak bir kent merkezini toprak değerini maksimize etmek ve genel kent imajını iyileştirmek adına yüksek modernist ideolojiye dayanarak yıkıma karar verdi. Fakat bu otoriter yüksek modernist kentsel dönüşüm girişimi örneği sadece yerel toplulukları, ekolojiji ve bilgiyi yadsımadı, ayrıca uygulanması kentin ve onun bir parçası olan ilişkilerin, yerel kültürün, kültürel mirasın ve tarihsel kimliğin de silinmesiyle sonuçlandı.

Anahtar Kelimeler: Kentsel politik ekoloji, James C. Scott, Okunaklılık ve basitleştirme projeleri, Kentsel dönüşüm, Nevşehir.

Political Ecology of an “Urban Demolition”: The Case of Nevşehir

*

Nejdet Özberk
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University

Abstract

Exclusionary and authoritarian public policies do not always produce intended results. In the case of urban transformation, this social reality is also relevant for urbanization and environmental policies. Urban transformation practices as authoritarian social engineering projects, usually lead to unanticipated social and ecological consequences. Therefore, these urban transformation practices need to be evaluated in terms of power relations among different segments and institutions of the society. This assessment can be done within the framework of urban political ecology, which is an approach focused on the analysis of power relations. Looking at the underlying dynamics of Turkish spatial policies from a different perspective, urban political ecology, this paper examines the project of urban transformation undertaken by the City of Nevşehir that resulted the destruction of the fourteen neighbourhoods (half) of the old city center. Using Nevşehir as a case, we try to explore how the state's simplified version of urban design contradicts, ignores and destroys history, the ecosystem variety of social experience in the urban center. The empirical findings in this study shows that urban demolition project in Nevşehir fits into Scott's general description of legibility and simplification. Scott examines how the social engineering projects of the states resulted in social and ecological disasters. By excluding local participation, the central government determined to tear down a historic urban center based on high modernist ideology to maximize the land value and improve the general image of the city. But this example of authoritarian high modernist urban transformation initiative failed not only did it ignore the local societies, ecologies and local knowledge, but its implementation also resulted in the destruction of the very city and the clearance of the relationships, local culture, cultural heritage and the historical identity that were a part of it.

Keywords: Urban political ecology, James C. Scott, Legibility and simplification projects, Urban transformation, Nevşehir.

Giriş

Hükümetler halklarının nasıl yaşaması gerektiğini bilirler. Öyle yaşamalarının hem bir hak hem de bir görev olarak görüldüğü “iyileştirme arzuna” sahiptirler (Li, 2007). Bu araştırma, Nevşehir’de uygulanan ve ‘şehrin nüvesi’ sayılan eski kentin on dört mahallesini (yaklaşık yarısını) kapsayan bir kentsel dönüşüm projesi örneği üzerinden Türkiye’de mekânsal politikaların yeni dinamiklerini eleştirel bir perspektiften açıklamayı amaçlamaktadır. Günümüzde kentsel mekânı şekillendiren dinamiklerin kapitalizm ve biyofiziksel çevre arasındaki ilişkiler ile neoliberal sermaye birikim süreçleriyle ilişkili olduğu yadsınmaz bir gerçek. Ancak bu süreçler devlet kurumunun toplumu (ve ekolojiyi) belli bir rasyonel plana uydurmak üzere dönüştürme arzusu, topluma ve doğaya ilişkin bilgi toplayan merkezi bir bürokrasiye ve radikal akılcı planlarını topluma dayatma gücüne sahip olması gibi içkin özelliklerinden bağımsız değildir. Araştırma, teorik çerçeve olarak James C. Scott’ın yüksek modernizme ilişkin *Devlet Gibi Görmek: İnsanlık Durumunu Geliştirmeye Yönelik Projeler Nasıl Başarısız Oldu?* (2008) isimli kitabında geliştirdiği okunaklılık ve devlet basitleştirmeleri perspektifini kullanacaktır. Bu perspektif devlet inşasına, doğanın ve toplumun idarî düzen altına alınmasına odaklı bir politik ekoloji yaklaşımı olarak değerlendirilebilir. *Devlet Gibi Görmek* modern devletin, toplumu, doğayı ve mekânı yukarıdan ve merkezden daha okunabilir, dolayısıyla daha yönetilebilir kılmak için başlattığı projelerin geçen üç yüzyıldan günümüze yol açtığı yıkımın izini sürer. James C. Scott ağırlıklı olarak kalıcı soyadlarının, nüfus ve kadastro kayıtlarının yaratılmasıyla, ağırlık ve ölçü birimlerinin, dilin standardizasyonu ile hızlanan bu sürecin toplum mühendisliği ile birleştiği otoriter yüksek modernizme odaklanır. Sovyet kamulaştırmasından Çin’deki Büyük Atılım’a, Tanzanya’daki zorunlu köyleştirmeden Brasilia’nın inşasına kadar 20. yüzyılın büyük toplum mühendisliği projelerini mercek altına alan Scott’un cevabını aradığı soru şudur: Bilimsel bilginin iktidarını arkasına alan bu projelerin korkunç insani ve ekolojik yıkımlara yol açması kaçınılmazdı, ama bütün bu bedellere rağmen yürürlüğe konan bu projeler vaatlerini -insanlık durumunu geliştirmeyi- gerçekleştirmekte neden bu kadar başarısız oldular? Scott, yüksek modernizmin başarısızlığını, hiyerarşik bir toplumsal düzenin yaratılmasına karşıt olarak ‘karşılıklılık’ın rolünü vurgulayan anarşist düşünürlerden de yararlanarak, metis’i, yerel pratikten ve deneyimden gelen bilgiyi görmezden gelmesine dayandırır.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi ve başta gözlem olmak üzere saha çalışması teknikleri ile gri literatür ve medya taramasından elde edilen veriler ve görsel malzemeler kullanılmıştır. Çalışmanın planı şöyledir: birinci bölümde teorik çerçevenin kapsamlı bir özeti verilmekte, ikinci bölümde kentsel dönüşüm kavramı, üçüncü bölümde kavramın Türkiye bağlamı açıklanmakta dördüncü bölümde de saha pratiği incelenmekte, beşinci bölümde ise eleştirel bir tartışma yapılmaktadır. Araştırmada elde edilen amprik veriler, Nevşehir’deki kentsel dönüşüm projesinin James Scott’un genel okunaklılık ve basitleştirme yaklaşımına uyduğunu önermektedir. Örneğimizde hükümet bir kenti ve nüfusu yönetilebilir kılmak, kent merkezini toprak değerini (rant) maksimize etmek ve genel kent imajını iyileştirmek adına yüksek modernist ideolojiye dayanarak yıkmaya karar vermektedir. Amaç, çöküntü alanı olarak görülen eski kent merkezini temizlemek ve insanlık durumunu, yerel sakinlerin yaşamını ve kent imajını iyileştirmek adına kenti basitleştirmek, okunabilir kılmaktır. Devletin dar görüşlü politikaları ve yerel toplumun ve toplumsal bilginin yadsınması nedeniyle proje başarısızlığa uğradı, “kentsel yıkımla” sonuçlandı. Fakat bu otoriter yüksek modernist kentsel dönüşüm girişimi örneği sadece yerel toplulukları yadsımadı, ayrıca uygulanması kentin ve onun bir parçası olan ilişkilerin, yerel kültürün, kültürel mirasın ve kimliğin de silinmesiyle sonuçlandı.

1. Teorik Çerçeve: Devletin Okunaklılık ve Basitleştirme Projeleri

Tezlerini büyük ölçüde Peter Kropotkin, Michael Bakunin, Errico Malatesta, Pierre-Joseph Proudhon gibi anarşist ve Michel Foucault gibi diğer teorisyenlerin perspektifleri üzerine inşa eden James C. Scott, anarşist bir yazarın liberal devletin insan ihtiyaçlarını karşılamadaki sınırlarını, olanaklarını ve yöntemlerini göstermesi açısından önemli kitabında diğer şeyler arasında devlet idaresinin bir okunaklılık projesi olduğunu iddia eder ve karmaşık sorunlara modernist, bilimsel ve basitleştirici yaklaşımların yetersizliğini, başarılı ve başarısız olması muhtemel politikaların trajik örneklerini açıklar.

Çalışmasını Foucault’nun panoptik iktidar ve yönetimsellik yaklaşımı üzerine kuran Scott’a (2008, s. 14) göre tüm devlet formasyonu bir tür ‘uygarlaştırma misyonuna’ karşılık gelir. Devletleri siyasal iktidar tarafından kontrol edilebilir kılmak üzere toplumun yaşamını okunaklı kılmaya çalışır. Okunaklılık kalıcı soyadlarının yaratılması, ağırlık ve ölçülerin standartlaştırılması, kadastro ve nüfus kayıtlarının tesis edilmesi,

mülkiyet haklarının yaratılması, dilin ve hukuki söylemin, kent planlamasının ve ulaşım düzenlemesinin standartlaştırılması gibi bir dizi gözetim ve kontrol pratikleri üzerinden gerçekleştirilir. Bu pratikler okunaklılık ve basitleştirme girişimleri olarak işlev görür. Devletin vatandaşına hizmet götürmek, onun durumunu düzeltmek için giriştiği kentsel dönüşüm gibi sistematik devlet müdahaleleri, müdahalenin öznelerinin öncelikle görünür ve okunur kılınmasını gerektirir. Modern devlet doğayı ve toplumu yönetilebilir, yönetim birimleri olarak tasarlar. Scott'a göre modern devlet daha okunabilir, denetlenebilir, yönetilebilir kılmak adına topluma ve doğaya merkezi, faydacı, dar sinoptik bir 'kuşbakışı' bakış açısına (mantığa) sahiptir. *"Hiçbir idari sistem, abartılı ve büyük ölçüde şematikleştirilmiş bir soyutlama ve basitleştirme sürecinin aracılığı olmaksızın, var olan herhangi bir sosyal topluluğu temsil etmeye (yönetmeye) muktedir değildir"* (Scott, 2008, s. 45). Okunaklılık ihtiyacı tek tek yöneticilerin kararlarından değil, sosyal ve ekonomik amaçlarını gerçekleştirmek için bilimsel uzmanlığı kullanan modern ve bürokratik yönetimin işlevlerinden gelir. Modern devlet, memurları vasıtasıyla tam olarak en kolay şekilde izlenecek, hesaplanacak, değerlendirilecek ve yönetilecek standart özellikler sahip bir coğrafya ve bir nüfus yaratmaya çabalar ve bu çabaları değişen başarılarla sonuçlanır. Modern devletin yapısına içkin olan ve sürekli engellenen bu ütopyik hedefi tepeden baktığı kaotik, düzensiz, sürekli değişen toplumsal gerçekliği kendi gözlemlerinin idari sistemine daha çok benzeyen basit, soyut ve standart bir şeye dönüştürmektir (Scott, 2008, s.138). Modern ulus devletin kurucuları bir halkı ve coğrafyayı yalnızca tanımlamak, gözlemek ve onların haritasını çıkarmakla kalmaz; kendi gözlem ve tekniklerine uyacak şekilde onları şekillendirmeye de çalışır (Scott, 2008, s.139).

Sivil toplumun, planlarına direnemez olmasından dolayı yakın tarihteki en güçlü tek kurumun devlet olduğunu ileri süren yazara göre (2008, s. 139) birçok devlet faaliyetinin temel amacı, yetkisi altındaki nüfusu, mekânı ve doğayı hiçbir sürprizle karşılaşmayan, en iyi şekilde gözlemlenebilen ve denetlenebilen kapalı sistemlere dönüştürmektir. Bu yüzden okunaklılık devlet idaresinin ayrılmaz bir parçasıdır. Modern devlet, yurttaşları hakkında devlet projelerini kolaylaştıracak ve devlet politikalarının uygulanmasını sağlayacak tarzda bilgi toplar, düzenler ve basitleştirir. Okunaksız bir toplum devlet müdahalesi için bir ayak bağıdır. Bir insan topluluğu ne kadar durağan, standartlaştırılmış ve tek biçimli olursa, devlet görevlileri için o kadar okunaklı, o kadar makuldür ve makbuldür. Bu basitleştirmeler devlet idaresi için vazgeçilmezdir.

Devlet eliyle yürütülen basitleştirmeler büyük ve karmaşık bir gerçekliği kavramaya yönelik teknikleri gösterir; yetkililerin bütünü resmini kavrayabilmesi için bu karmaşık gerçekliğin şematik kategorilere indirgenmesi gerekir. Devlet eliyle yürütülen bu basitleştirmelerin en az beş özelliği vardır: birincisi bu basitleştirmeler toplumsal yaşamın yalnızca resmi ilgiye konu olan yönleriyle ilgilidir. Taraflı ve faydacı olgulardır. İkincisi bunlar her zaman yazılı belgeye dayalı olgulardır. Üçüncüsü bunlar genellikle durağan olgulardır. Dördüncüsü bunlar kümelenmiş olgulardır. Beşincisi bunlar standartlaştırılmış olgulardır (Scott, 2008, s. 135-136) *“Büyük bürokratik kurumların basit olması zorunlu soyutlamaları doğal ya da toplumsal süreçlerin gerçek karmaşıklığın hiçbir zaman temsil etmez. Bunların kullandığı kategoriler açıkladıklarını iddia ettikleri dünyanın hakkını veremeyecek kadar kaba, statik ve yapaydır”* (Scott, 2008, s. 395).

Yazar bir devlet projesinin tasarlanmasında hükümetin “yüksek modernist ideoloji” dediği sadece verimliliği maksimize etmeye yönelik bir bilimsel inanca dayanan aşırı derecede basit bir görüşü benimseyip dayatma eğiliminde olduğunu ileri sürer. Ancak bu görüş metis olarak isimlendirdiği yerel bilgiyle çelişir ve gerçek yaşamın karmaşıklığını ve çeşitliliğini göz ardı eder. Eğer otoriter bir devlet bu projeleri gerçekleştirmek için zorlayıcı gücünü kullanmaya muktedir ve istekliyse ve direnecek güçlü bir sivil toplum da yoksa projeler başarısız olacaktır. Yazar yüksek modernizmi şöyle özetler: *“...sürekli doğrusal ilerlemeye, bilimsel ve teknik bilginin gelişimine, üretimin gelişmesine, rasyonel bir toplumsal düzen tasarımına, insan ihtiyaçlarının artan tatminine ve aynı derecede önemli olarak doğa yasalarının bilimsel olarak anlaşılmasına bağlı biçimde (insan doğası dahil) doğa üzerinde artan bir denetime duyulan son derece büyük bir özgüven...”* (Scott, 2008, s. 395). Teknik ve bilimsel ilerlemenin nimetlerinin, çoğunlukla devlet yoluyla, her türlü insani faaliyet alanına nasıl uygulanabileceğine ilişkin son derece kuşatıcı bir bakış açısıdır. Yüksek modernizm, yirminci yüzyılın en hayalperest ve son kertede en yıkıcı ideolojisidir. Birçok güçlü kapitalist, komünist, diktatör ve demokrat bu ideolojiyi benimsemiş ve dünyayı bu kaidelere göre yeniden kurmaya çabalamıştır.

Yüksek modernizm, gerçekliği okunaklı ve son kertede kontrol edilebilir hale getirerek basitleştirme eğilimi ve geçmişi, idealleştirilmiş bir geleceğin gerçekleştirilmesinin önündeki bir engel olarak görür. Scott, kitabının hemen başında (2008, s. 20-21) devletin giriştiği en trajik toplumsal mühendislik örneklerinin şu dört unsurun birleşiminden doğduklarını tartışır: 1. *Doğanın ve toplumun idarî düzen altına alınması*: devle-

tin ve plancının bunun için 'kuşbakışının' bir sosyal (kentsel) politika için yeterli bilgiyi sağlayacağı varsayımı. 2. *Yüksek-modernist ideoloji*: bilimsel ve teknik ilerleme, doğayı ehlileştirme ve halkın ihtiyaçlarını karşılama hakkında kuvvetli bir özgüven: Yazar göre bu ideoloji bu dünya görüşünden statü, iktidar ve zenginlik bakımından kazacak çok şeyi olan sınıflara ve tabakalara hitap eder ve gerçekten bürokratik aydınların, teknisyenlerin, planlamacıların ve mühendislerin eşiz ideolojisidir. Başlıca savunucu ve uygulamacıları mühendisler, plancılar, teknokratlar, üst düzey idareciler, mimarlar ve hayalperestlerdir. Hepsi insanlık durumunu iyileştirmek üzere sosyal yaşamın tüm yönlerinin köklü ve kapsamlı bir şekilde rasyonel mühendisliğin elinden geçirilmesini hayal etmişlerdir. 3. *Yüksek-modernist tasarımlarını somuta geçirmek için elindeki tüm baskı gücünü uygulamaya hazır bir otoriter devlet* ve 5. *Devletin ve halkları için devrimci planları olan elitlerin bu planlarına direnme kapasitesi olmayan, güçten düşmüş bir sivil toplum*. Bu ve bundan önceki otoriter devlet koşulunun savaşı, devrim ya da ekonomik çöküntü sonrası ortaya çıkması oldukça muhtemeldir. Özetle, bir toplumun okunaklılığı büyük ölçekli sosyal mühendislik için imkân sağlar, yüksek modernist ideoloji buna duyulan arzuyu temin eder, otoriter devlet bu arzu doğrultusunda hareket etme kararlılığını temin eder ve aciz bırakılmış bir toplum da üzerine inşa edilecek düzenlenmiş toplumsal zemini sağlar. Bu dört koşul bir araya geldiğinde sonuç en kötü toplumsal mühendislik felaketidir.

Peki yüksek modernist ideolojinin karşısındaki olası engeller ya da direnme olanakları nelerdir? Scott esaslı yüksek modernist projelerin engellenmesinde liberal düşünsel ve kurumsal çerçevede üç faktörün belirleyici olduğuna dikkat çekiyor: birincisi devletin ve devlet kurumlarının müdahale edemeyeceği bir özel faaliyet alanının varlığı ve buna duyulan inanç. İkinci yakından ilintili faktör hiyerarşik bir idare tarafından ayrıntılı olarak yönetilemeyecek kadar karmaşık liberal politik ekonomideki özel sektör. Üçüncü ve en önemli engel direnen bir toplumun onun sayesinde etkisini hissettirebileceği işleyen temsil kurumlarının varlığıdır (Scott, 2008, s. 165-66).

Yazar devamla otoriter yüksek modernist devletçi uygulamaların felaket kabilinden sonuçlarını tartışır ve devletin yurttaş yaşamını okunabilir, basit, ussal ve anlaşılabilir kılmak adına insanların alışkın olduğu gündelik bilme biçimlerini (metis) ve yerlilikleri nasıl yadsıdığını, yerel, yerli bilgiyi umursamayan uzman düşünüşünün dayatılmasının nasıl feci sonuçlara yol açtığını açıklamaya çalışır. Scott bir planın politikanın başarılı olması için epistemik ya da evrensel bilgi yanında kişiye, zamana

ve mekana özgü pratik bilginin, metisin kullanılmasını salık verir. Metis, sadece amprik bir bilgi değil belli bir maddi mekânla yoğun ve derin ilişkiden gelen kapsamlı bilgidir. Ayrıca bu ilişkiden kaynaklanan sosyal ilişkileri ve kültürü de kuşatan ve bu kimliği biçimlendiren bilgidir. Bu bağlamda kamu politikası tasarlayan politik analist için kalkınma planı ve politika tasarımının temel kurallarını şöyle sıralar (2008, s. 518): 1. *Küçük adımlarla ilerle*. Toplumsal değişime deneysel bir yaklaşımda müdahalelerimizin sonuçlarını önceden bilemeyeceğimizi farz et. Bu bilgisizlik koyutlamasını göz önünde bulundurarak, mümkün olan her yerde küçük bir adım atmayı, geride durmayı, gözlemlemeyi ve ardından bir sonraki küçük adımı planlamayı tercih edin. 2. *Tersine çevrilebilirliği tercih et*. Hata oldukları anlaşıldığında kolayca geri alınabilecek müdahaleleri tercih edin. Tersine çevrilemez müdahalelerin sonuçları da tersine çevrilemez. 3. *Sürprizler üzerinden plan yap*. Öngörülmeyene en fazla yer bırakan planları seç. 4. *İnsan yaratıcılığı üzerinden plan yap*. Her zaman için, projeye dahil olanların daha sonradan tasarımı geliştirecek deneyim ve iç görüye sahip olacağı yada bu deneyim ve içgörüyü geliştireceği varsayımı ile plan yapın.

Kentsel mekana müdahaleler açısından basitleştirerek kentsel gerçekliği yeniden kurma süreci kentsel sorunların kalkınma aparatının etkin bir şekilde müdahale edebileceği analitik bir seviyeye yükseltilmesini içerir. Kentsel köhnemeyi sakinlerin sebep olduğu geniş ölçekli bir sorun olarak tanımamak, devletin bizzat sahip olduğu çözümü dayatır: yıkım. Modern kent planlaması, ızgara sistemi ve imar yasalarını kent planlamacılarına kentleri daha okunabilir ve kolay anlaşılır ve uyumlu kılmak üzere blokların genişliğini ve konutlar arasındaki uygun mesafeyi belirlemek için kullanır. Fakat bu sıklıkla yürünebilir mahalleler pahasına gelir ve kentsel yayılma (sprawl) yaratır. Geleneksel mahalle bakkallarının yerini büyük kapalı alışveriş merkezleri alır, dükkânlar ve hizmet ettikleri topluluklar büyük beton şeritlerle ayrıştırılır ve eşsiz tuğla mimarinin yerini Sovyet tarzı beton küpler, sık yürünebilir alanların yerini de standart konutlarla dolu yayılan banliyöler alır. Üstelik bunlar yükselen gözetim devletinin çıkarlarıyla da uyumludur. Yazar okunaklılık terimini yüksek modernist süreçlerin ortaklıklarını göstermek için kullanır. Bu ortak yönler yerel pratik bilgi, metis pahasına bilimsel (yani, objektif, kesin ve evrensel olarak geçerli) olduğuna varsayılan standartlaştırma ve homojenleştirme, basitleştirme, kodlama, soyutlama ve kıymetlendirmeyi içerir. Bu büyük projeleri yüksek modernist planlara göre yeniden kurmanın sık karşılaşılan sonuçlarının gayri insanileştirme, yı-

kım ve ekolojik bozulma olduğunu göstermeye çalışır. Modernleştirme planları ve teknikleri istisnasız her yerde insan refahına hizmet etmek yerine daha çok bürokratik zorbalık, devlet şiddeti ve canlı toplulukların ve yaşam-geçim modellerinin yok edilmesine sebep olmuş ve çevresel felaketlerle sonuçlanmıştır.

2. Kentsel Dönüşüm

Bu bağlamda kentsel dönüşüm, kentsel politik ekoloji perspektifinden devletin okunaklılık ve basitleştirme, otoriter yüksek modernist sosyal mühendislik projelerinin, kentsel yıkım politikalarının bir örneği olarak görülebilir. Kavrama ilişkin baskın literatür kentsel süreçlerin sermaye birikimi üzerinden açıklanmasına odaklanmakla birlikte kentsel dönüşüm bir devlet kurma, (otoriter) bir devletin kentsel toplumsal anarşiye düzen getirme, doğayı ve toplumu yönetilebilir kılma projesidir. Devlet yönetilemez gördüğü kentsel alanları kapsamlı bir operasyondan geçirerek kentsel gerçekliğe yeni bir düzen dayatmakta, toplumu kontrol altına almak ve biçimlendirmek üzere devlet gücünü kullanmaktadır.

Kentsel dönüşüm kentsel mekânları yeniden biçimlendirmeyi ve yıpranmış kent merkezlerindeki mahallelerle ilgili sosyal ve ekonomik sorunları düzeltmeyi amaçlayan pek çok stratejiyi ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Uygulama devlet ve ilgili aktörler eliyle kentlerin fiziksel anlamda çeşitli müdahale biçimleriyle ve stratejileriyle dönüşümü öngörür (Gregory, Johnston, Pratt, Watts ve Whatmore 2009, s. 790). Son yarım yüzyılın kentsel dönüşüm stratejileri kendi içinde mekânsal ve sosyal kriterlere göre ayrıştırılarak farklı isimler almıştır. Bu çerçevede uygulama sürecinde, mekânsal yapı, aktörler vb. farklılıklar nedeni ile ortaya koyulacak olan uygulama stratejileri "kentsel yenileme", "kentsel yeniden canlandırma", "soylulaştırma", "kentsel koruma" ve "kentsel iyileştirme" şeklinde sınıflandırılmaktadır. Bu stratejiler genel olarak devlet aktörleri ve iş dünyası çıkarlarınınca teşvik edilen ve şehir merkezlerindeki mahalle sakinleri tarafından sık sık sorgulanan ve/veya karşı konulan stratejileridir. Bu yüzden kentsel dönüşüme ilişkin tartışmalar bunu harekete geçiren çıkarlara, gerçekleştirilmek için uygulanan stratejilere ve dönüşüm stratejilerinin hedeflenen yerleşim alanları ve buraların sakinleri üzerine odaklanmaktadır. Uygulamayla kent içinde kendiliğinden oluşmuş sınıfsal ve sosyal karma yapı, "düzene sokulmak" amacıyla homojenleştirilmeye çalışılır (Gregory vd., s. 2009: 790). Genellikle kapsamlı bir mekan değişimi ve çok sayıda mevcut sakinin

yerinden edilmesiyle sonuçlanır. Kentsel dönüşüm stratejilerinde yıkıp yeniden yapmaya başvurulması diğer uygulamalardan farklı olarak daha derin ve sarsıcı etkiler yaratır. Yıkıp yeniden yapma girişimleri her zaman tarihsel mimari değerlerin korunması ve sürdürülmesini tehdit etmiştir. Ayrıca yerinden etmelere neden olması ile kentin eski alanlarına mağduriyetler yaşatmıştır.

3. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm

Türkiye’de kentsel dönüşüm son on onbeş yıllık yeni bir olgudur ve kentsel dönüşüm seferberliğinin dinamiklerinin temel üç belirleyeni olduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi modernist kalkınma anlayışı. İkincisi deprem tehlikesini ve özellikle 1999-2000 İstanbul depreminin kentsel dönüşüm mevzuatı için bahane olarak kullanılması. Üçüncüsü de inşaata dayalı birikim rejimi. Bunlarla bağlantılı olarak küresel kredi yayılmasının yarattığı baskı. Özellikle kısa vadeli cari açık ihtiyaçlarını karşılayacak yabancı sermaye ihtiyacı (Adaman, Akbulut, Madra ve Pamuk, 2014, s. 7-8). Yükselen inşaat sektörünün iktidarı ile siyasetin finansmanı gibi diğer önemli iki faktör de ayrıca devrede. Ülkenin otoriter neoliberal kentleşme politikaları özellikle son on yılda mekansal operasyonlarıyla kendini kentsel mekanın yıkılarak dönüştürülmesine odaklamış gibi görünmektedir. Bu politikalar modern kentçilik yaklaşımıyla, kentsel mekanın kullanım değeri yerine değişim değerini, halkın çıkarları yerine sermayenin çıkarlarını önceleyen otoriter ve liberal bir karaktere sahiptir (Kuyucu ve Ünsa 2010; Kuymulu, 2013, s. 276). Son on yılda TOKİ ve özel sektör eliyle sayısız kentsel dönüşüm projesi ile ülke bir şantiye alanına dönüşmüştür. Sadece bir kentin belli bir kesimini değil kentleri hatta tüm ülkeyi (ülke çapındaki 19 milyon konutun % 40’ını (yaklaşık 7 milyon) bir temizlik, yenileme, soylulaştırma operasyonu alanına dönüştüren uygulamalar başlatılmıştır (Kentsel Dönüşüm Sürecine İlişkin Sıkça Sorulan Sorular, [2012]).

Türkiye’de öncesi bulunmakla beraber kentsel dönüşüme ilişkin temel kanun 31 /5/2012 tarih ve 6306 sayılı ‘Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun’dur. Kanun riskli alanlar ve riskli yapıların tespitinde tüm yetkiyi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, TOKİ ya da belediyeler gibi bürokratik kurumlara devretmiştir. Kentsel dönüşümün gerekliliğine ilişkin argümanlar genel olarak bu kurumların geliştirdiği ortak teknokratik dil ve yüksek modernist söylem üzerine kurulmuştur. Yerel ve merkezî yönetimler ile TOKİ, dönüşümün gerekçeleri olarak

mahallelerdeki suçun, deprenselliğin ve diğer sosyal çöküntülerin varlığını göstermişlerdir. Bu yüzden kentsel dönüşüm projeleri mekânsal olarak özellikle iki tipte yerleşime odaklanmaktadır; birincisi gecekondu alanları, ikincisiyse çöküntü alanı olarak takdim edilen tarihî konut alanları. Bu çerçevede kentsel dönüşüm üç amaç üzerine kurulmaktadır: yoksulluk yuvalarının temizlenmesi, işlevsel ve bölgesel kent bütünleşmesi ve yerel yönetimlere kaynak yaratılması. Kentsel dönüşüm planlı kentleşme ve kaliteli konut üretimi söylemi üzerinden meşrulaştırılmakta, yaşanabilirlik kriteri üzerinde durularak bu alanlar için tek çözüm yolu olarak tanımlanmakta ve kentsel dönüşümün bir devlet politikası olduğu vurgulanmaktadır (Güzey, 2012, s. 74).

Kentsel dönüşüm, Türkiye pratiğinde, dönüştürülmesi amaçlanan kentsel mekanların sosyal kültürel, ekonomik ve ekolojik köklerinden soyutlanarak değerlendirilmekte, otoriter birkaç merkezi kurum tarafından dönüşüm alanı olarak belirlenecek bölgelerde yaşayan halkın ne sosyal, kültürel ve ekonomik boyutları, halkın katılım, talep ve beklentileri ne de ekolojik boyut dikkate alınmaktadır (Eraydın ve Taşan-Kok, 2014). Yasa yapımından projenin sonlandırılmasına kadarki süreç tamamen yerel yerel halkın, sivil inisiyatiflerin ve meslek odalarının dışlanmasıyla gerçekleştirilmekte, hak sahiplerinin itirazları da sadece kamulaştırma bedeli ile sınırlandırılmakta böylece tüm katılım olanakları yok edilmektedir. Bu çerçevede mevcut nüfus hemen hemen tüm projelerde katılım odaklı yeniden yerleştirme politikaları ile destekleniyor görünse de, zaman içinde dışlanmakta ve alanı terk etmektedir (Güzey, 2012, s. 54). Kısaca bu projeler yerel halkın kentsel mekanı kullanım ve koruma modellerinden ve yönetiminden dışlanmasıyla sonuçlanmakta, geleneksel kent hakları için de ciddi bir tehdit oluşturmakta, mahalle ve sokak kültürünün, yerel geleneklerin ve toplumsal ilişkilerin yıkımıyla sonuçlanmaktadır (Dinçer, 2011). Sonuçta afet riski gerekçesiyle yıkılan alanlarda daha fazla mekânsal yoğunlaşma ile kente yeni sorunlar getirilmektedir

4. Nevşehir Kalesi ve Çevresi Kentsel Dönüşüm Projesi Örneği

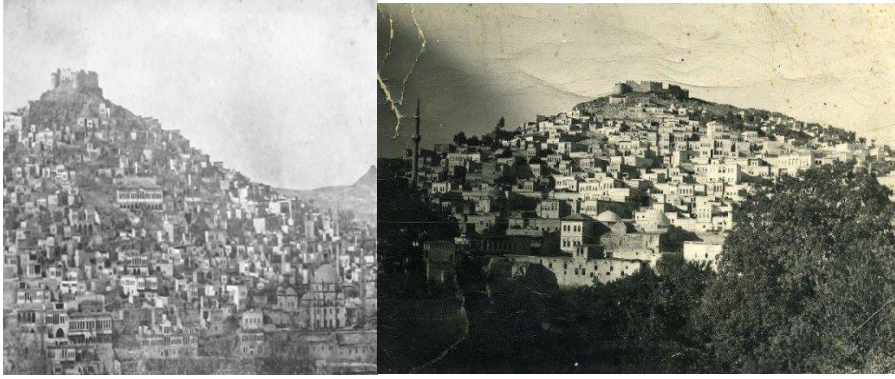
4.1. *Sevimli Yenişehir: Nevşehir-i Dilara*

Tarihte Muşkara olarak bilinen Nevşehir kent merkezinin kadim bir fiziksel ve kültürel geçmişi vardır. Kahveci Dağı'nın yamacında konuşlanmış olan kent köklü bir tarihsel ve kültürel mirası, yerel kimliği ve hafızayı-bilgiyi barındırmaktaydı. Yapılan kazılardan elde edilen bilgile-

re göre Nevşehir'in M.Ö. 5000 yıllarına kadar uzanan bir tarihi olduğu anlaşılmaktadır. Bölgenin ilk sakinleri Hititler olup bu bölgeye Nissa adını vermişlerdir. Hititlerden sonra bölgeye Frigler ve Lidyalılar hakim olmuşlardır. Asurluların 'Katputuka' ismini verdikleri Kapadokya bölgesi M.Ö. 6. Yüzyılda Persler tarafından ele geçirilmiştir. Orta Çağ ve Yeni Çağ'da, Bizans döneminde Seandos; adıyla anılıyordu. Anadolu, Büyük Selçuklu Devleti zamanında şehrin bugünkü yerindeki köye Muşkara adında bir köy vardı. Muşkara sağlam yapılı anlamındadır. Selçuklulardan sonra bölgeye önce İlhanlılar hakim oldular. 14 yüzyılın ortalarında Eratnaoğulları ve Karamanoğulları Beylikleri bu bölgeye hâkim oldular. 14 yüzyılın sonlarında ise Muşkara ve civarı Osmanlı Devleti hâkimiyetine girdi. Bu esnada Muşkara köyü 10-12 hanelik küçük bir yerleşim merkeziydi ve Ürgüp kazasına bağlıydı (Nevşehir Belediyesi, 2014b, s. 6-8).

Padişah IV. Mehmet'in oğlu Şehzade III. Ahmet'in sır kâtibi, Lale Devri'nin ünlü sadrazamı Muşkaralı İbrahim, namı diğer Damat İbrahim Paşa, doğum yeri ve memleketi olan Muşkara köyünü genişleterek imar etti ve bir şehir haline getirdi. Muşkara adını değiştirerek yeni kurulan bu şehre, Yenişehir anlamına gelen Nevşehir adını verdi ve kaza merkezini buraya nakletti ve bir kaza olarak Niğde sancağına bağlandı. Nevşehirli Damat İbrahim Paşa sadrazamlığa getirildiğinde kentte büyük bayındırlık hareketine girişti. İmaretler, camiler, medreseler, hamam ve çeşmeler yaptırdı. Kentin nüfusunu artırmak için vergi muafiyetleri tanınmış göç teşvik edilmiştir ve 1729 yılında nüfus binin üzerine çıkmıştır. 20 Temmuz 1954 yılına kadar Niğde ilinin bir ilçesi olan Nevşehir bu tarihte il olmuştur (Nevşehir Belediyesi, 2014b, s. 14). Kentin yaslandığı tepenin üzerinde 12. yy. Selçuklu yapısı olan bir kale vardır. Kentin merkezinde Damat İbrahim Paşa Külliyesi bulunur. Külliye ait cami Kurşunlu Cami olarak bilinir. Cami ile birlikte imarethane, kütüphane ve kervansaray da inşa edilmiştir.

Cumhuriyet döneminin başında mübadele öncesi bugünkü kent merkezinde üç tane Rum Mahallesi, tarihi evler ve dinsel mekânlar bulunuyordu. 1970'ler kadar kentin geleneksel yapısı fazla değişmemişti. Özellikle 1980'den sonra imar değişiklikleri ve kooperatif odaklı apartmanlaşmayla birlikte merkezin eski sakinlerinin büyük bir kısmı mekânı terk etmiş, evler dışarıdan (kısmen Güneydoğu'dan) gelen yoksul nüfusa kiraya verilmiş, belediyenin ve toplumun ilgisizliği ve bakımsızlık nedeniyle tekinsiz "çöküntü" alanına dönüşmüştür.

Resim 1. Okunaksız eski kent (~1900)   **Resim 2.** Okunaksız eski kent (~1940)

4.2. Proje

Nevşehir Kalesi ve Çevresi Kentsel Dönüşüm Projesi, merkezi hükümetin 2003 yılında yerel yönetimlerle işbirliği sağlanarak kentlerdeki gecekondulaşmanın önlenmesi ve mevcut gecekondulu alanlarının iyileştirilmesi-dönüştürülmesi ve dar gelirlilerin kira öder gibi kısa sürede ev sahibi olmalarının sağlanması hedefleri doğrultusunda 2005 yılında planlanmıştır (TOKİ, 201, s. 7). Nevşehir'de iki dönüşüm projesi uygulanmaktadır: *Merkez Kentsel Dönüşüm Projesi* ile *Kale ve Etrafı Kentsel Dönüşüm Projesi*. Bürokrat ve teknokratlar tarafından modern kent kimliğinin kazanılmasında önemli yapısal mekanizmalardan biri olarak değerlendirilen projenin, 30 mahallesi bulunan kentin 3 mahallesi kısmen olmak üzere toplam 14 mahallesinde Nevşehir Belediyesi-TOKİ iş birliği ile yapılması planlanmış ve 785 bin metrekarelik bir alanda gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Projede 1800 adet mülkiyet ve 6100 adet hak sahibine ait 2700 konut bulunmaktadır. Kentsel dönüşümün kapsadığı mahalleler Raşitbey, Memişbey, Dere, Eskili, Cami Cedid, Cami Atik, Tahta Cami, Bektik, Cumhuriyet, Kapucubaşı ve Musa Paşa Mahalleleridir. Proje TOKİ'nin ülke genelinde uygulamaya koyduğu 3 büyük Kentsel Dönüşüm Projesi'nden biri olarak lanse edilmiştir.

Pek çok örnekte olduğu gibi proje, tarihi kent merkezinin göbeğinde, en prestijli, kentsel rant aralığı en yüksek alanlarından birine yöneliktir. Projeye kaybedilen konut özelliklerini yeniden kazandırmak ve eski ticari özelliklerini tekrar canlandırmak amacıyla sosyo-ekonomik canlanma hedeflenmiştir. Proje maliyeti, yaklaşık 200.000.000 TL olup finansman desteği TOKİ ve Nevşehir Belediyesi tarafından sağlanmıştır. Söz konusu projenin ve proje yerinin herhangi bir alternatifi düşünül-

memiştir (TOKİ, 2013, s. 7). 11 mahallede oturan sakinlere yönelik olarak, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) işbirliği ile Mehmet Akif Ersoy Mahallesi'nin Eski Ağzılık ve Sarıyaprak mevkilerinde 2.600 konut, 2 Cami, Sağlık Ocağı, Kreş, Ticaret Merkezi, Karakol ve 32 derslikli ilkokul ve ortaokul binalarından oluşan *yeni bir yaşam merkezi yaratılacaktır*. Proje kapsamında yapılacak konutlar 75, 85, 96, 112, 119 ve 137 metrekare olarak planlanmıştır.

Resim 3. Kale ve Etrafı Kentsel Dönüşüm Alanı

Belediye yetkililerince projenin temel ilkesi, kamulaştırma işlemi yapmadan, bölgede yaratılacak değerlerin arsa sahipleri ile uzlaşma sonucunda paylaşım esasına dayanmaktadır. Projelerin uygulama sürecini uzatan ve zora sokan hukuk sürecine girmeden, projede yaratılan değerlerin, rantın paylaşımı yöntemi ve geçmiş dönemlerde arsa sahiplerinin kamuya olan güvensizliğini ortadan kaldırmayı amaçladığından arsa sahipleriyle anlaşma yoluna gidilmiş ve kamulaştırma yapılmamıştır. Proje kendisine yüksek modernist hedefler koymuştur: "Temelde toplumsal bozulmanın nedenlerinin araştırılarak, bunun ortadan kaldırılmasıyla kentsel alanların çöküntü haline gelmesini önlemek, kent dokusunu oluşturan birçok ögenin fiziksel olarak sürekli değişim ihtiyacına cevap vermek, kentsel refah ve yaşam kalitesini artırıcı başarılı bir ekonomik kalkınma modeli ortaya koymak, kentsel alanların en etkin biçimde kullanımına ve gereksiz kentsel yayılmadan kaçınmaya yönelik stratejiler belirlemek, toplumun farklı kesimlerini planlama sürecine katılmasını sağlamak." Kişilerin sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik durumlarını, yaşam alanlarını ve daha güvenli alanların oluşması hedeflenmiştir. Projenin paydaşları için sağlaması beklenen faydalar şöyle

ifade edilmiştir: belediye için kamulaştırma yapmadan/kaynak ayırmadan projenin gerçekleştirilmesi; arsa sahipleri için güvence/yönetime katılım/imar hakkı karşılığı rayiç değer; yapı sahipleri için güven içinde yaşayacakları tapusu olan altyapılı arsa ve şehir halkı için çağdaş kentsel bir çevre, Nevşehir'de sağlıklı kentleşme ve modern kent görünümünün tesis edilmesi. Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nca (TOKİ) Nevşehir Kalesi ve çevresinde yapılan toplu konutlar ile sosyal yaşam alanları Nevşehir'i 21. yüzyıl yakışan bir görünüme kavuşturacaktır (Nevşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Ofisi, 2014a).

4.3. Projenin İşleyişi

Tüm otoriter yüksek modernist okunaklılık ve basitleştirme projeleri gibi bu proje de öngörülmezlikten mustarıptı. 2012 yılında bölgede kentsel dönüşüm kapsamında bazı evler yıkılmaya başlandı. Proje sürecinde yıkım ve temizleme aşamasında Kale civarında bir yeraltı şehrine ve Damat İbrahim Paşa zamanından kalma su tünellerine rastlandı ve orijinal kentsel dönüşüm projesi iptal edildi. Proje çerçevesinde boşaltılan konutların altından çıkan ve kentin güneyindeki Göre kasabasından kentsel dönüşüm alanına uzanan 7 kilometrelik tünel ve delhizler nedeniyle saha üçüncü derece arkeolojik sit alanı ilan edildi. Kentsel dönüşüm projesinde yürütülen çalışmalar, TOKİ Başkanının talimatıyla durduruldu. Yapılan değerlendirmeler sonucunda, bulunan yeraltı şehrinin Nevşehir'in hem tarihine hem de turizm açısından gelişmesine büyük katkılar yapacağı göz önünde bulundurularak yeraltı şehrinin Nevşehir'e kazandırılması için TOKİ kentsel dönüşümü şehrin yaklaşık 5 km batısında başka bir alanda kaydırma kararı aldı. Bu arada resmi söyleme göre yıkım yapılan alanda tarihi doku ve tescilli yapılar (Rum evleri) koruma altına alınmıştı. Ama bu yapıların önemli bir kısmının en az yüz yıllık duvarlardaki, Kapadokya bölgesindeki restorasyonlar için elzem olan kıymetli Nevşehir taşı için yağmalandığı da haberlere konu oldu (Pinkowski, 2015; Mumay, 2014; Akagündüz, 2012). Tarafların projenin işleyişine ilişkin söylemleri kamuoyuna şöyle yansımıştı (Dünyanın 'en büyük yeraltı şehri'; 2014):

TOKİ Başkanı: "Gecekonduları yıkınca altından yeraltı şehri çıktı. Burası, 3. derece arkeolojik SİT alanı ilan edildi. Bilinen bir yeraltı şehri değilmiş. Tamamen yeni bir keşif. Bu şehirde 7 kilometrelik tüneller uzanıyor. Bunun Nevşehir'e nasıl değer katacağının çalışması yapılıyor... Projeyi şehrin dışına taşıyacağız. Bu harcadığımız 90 milyon TL'yi de zarar olarak görmüyoruz. Bu durumun Savaşta'y'a takılacağımı da düşünmüyorum."

Zarar olarak görülmeyen ve kamusal bir kaynak olan 90 milyon TL belediyenin yaklaşık bir yıllık bütçesine denk geliyor. 2012 yılı Nevşehir Belediyesi'nin bütçesi 92 milyon lira (Nevşehir Belediye Başkanlığı, 2014c, s. 77). Belediyenin bütçe gelirlerinin de yaklaşık iki katı: $47 \times 2 = 94$ milyon liraydı.

Belediye Başkanı: “Bölgeye villa tipi evler yapmayı planladık. Burada 2 bini tapulu 7 bin civarında hak sahibi vardı. Yeraltı şehri tespit edilince tüm çalışmayı durdurduk. TOKİ de bu konuda çok anlayışlı hareket etti. Şimdi, onlarla şehir dışında arazi takası yapılacak. 400 bin metrekareye yakın, dünyanın en büyük yeraltı şehri. 7 kilometrelik yürüyüş yolu var. Kiliseler, su yolları, su küpleri, galeriler ve çeşmeler bulduk. Bölgenin Hititlere dayandığını yani 5 bin yıllık olduğunu öngörüyoruz... Burası tamamen temizlenecek. Yeraltında sanat galerileri, yürüyüş yolları, el sanatları merkezleri ve butik oteller olacak. Şehrin üstüne de Türkiye'nin en büyük antik parkı yapılacak. Köksüz bitkiler dikilecek. Yeraltı şehrinde yürüyüşler yapılacak. Nevşehir Kalesinin etrafında 11 mahallemizde 2005 yılından beri sürdürülen çalışmalarda belediyemizin TOKİ ile imzaladığı protokol kapsamında buradaki vatandaşları taşıyacağız, korunması gerekli yerler korunacak sonra bu vatandaşlara evleri verilecek. Kalan kısmının yıkımı ve temizliği belediyemiz tarafından yapıp TOKİ'ye devir edilecekti. TOKİ de buraya ahşap teraslı Nevşehir taşından villalar yapıp satacaktı. Ama yıkım esnasında yeraltından mağaralar ve dehlizler ortaya çıktı. Biz hemen durumu Valiliğimize ve Nevşehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü'ne bildirdik. Burada ortak bir çalışma yapıldı. Bu yerlerin tescillerini yaptık. Bu çalışma yapılan alan 750 bin metrekarelik bir alanı kapsıyor. Bu alandaki tarihi dokunun ortaya çıktığı alanlar toplamı ise 400 bin metrekarelik bir alandan oluşuyor. Bu arada TOKİ'ye de durumu aktardık. Bu alanı kendilerine vereceğimizi belirtmemize karşın bu alanlarda dünyanın en büyük yeraltı kent yerleşiminin izlerine rastlandığını dile getirdik. TOKİ her zaman olduğu gibi bizim çalışmalarımızı da anlayışla karşıladı.”

Yerel halk: Halk kentsel dönüşüm öncesi ve esnasında tepki göstermedi. Tarihi kent merkezinin yıkımına sonradan çok cılız bir itiraz geldi. Memleketine ziyaret için dönen ve mekânla bağlılığı olan gurbetçilerden gelen kısmi bir kolektif tepki yerel basına yansdı (Nevşehir'de Hayalet Şehir Görüntüsüne Büyük Tepki, 2012):

“Bayram izni için yurt içi ve yurt dışından gelen Nevşehirli gurbetçilerimiz eski ata yadigarı baba ocaklarına geldiklerinde gördükleri manzara karşısında hayal kırıklığına uğrayan hemşerilerimiz Nevşehir Belediyesine büyük tepki gösterdiler. Dünyanın her yerinde eski tarihi evlerle bezenmiş ilk yerleşim yerleri korunur, restore edilir. Nevşehir'de kentsel dönüşüm adı altında babamızın dedelerimizin evlerinin yıkıldığını görmek bizleri hayali sükûta uğrattı. Yazıklar olsun... Nevşehir Kalesine baktığımızda artık o güzelim Osmanlı ve Selçuklu mimarisinin estetik özelliklerini taşıyan o mimari görüntüsü ile artık Nevşehir'le özleşen ve yer-

li yabancı turistlerin ilgisini çeken bizlerin bakmaya doyamadığımız Nevşehir Kalesi ve çevresinin görüntülerini bizlerin fikirlerini hiçe sayarak yapılan yıkımlara söyleyebilecek bir söz bulamıyoruz. Yazık ki yazık... Bu yıkıma imza atanlar yarın nasıl evlatlarına bunu açıklayacaklar. Bunlar Mardin evlerini hiç mi görmediler duymadılar... Taş üstünde taş bırakmayarak tarihi çeşmelerin, eski evlerin yıkımına seyirci kalanlara yazıklar olsun diyerek veryansın [ettiler]... Buna imza atanların hiç mi vicdanı sızlamıyor. Nevşehir tarihine böylemi sahip çıkıyorsunuz bunun adı kocaman bir ayıp diyerek kızgınlıklarımı dile getirdiler. Anlaşılan o ki Nevşehir Kale ve çevresi özlemimi duyduğumuz görüntüsünü daha çok arayacağız ve bu yıkımı yapanları da asla unutmayacağız..."

Öte yandan TOKİ ve belediye yeraltı şehrinin tamamen yeni bir keşif olarak sunarken bölgenin eski sakinleri zaten bunu bilmekteydi. Scott'un deyişiyle yerel pratikten gelen bir bilgiye, metise sahiptiler. Sahada mekân ve toplumsal yaşam deneyimini paylaşmış sakinlerin hepsi bireysel bazda benzer söylemi dile getirmektedir. Aynı sayfalardaki okur yorumlarından sadece dördünü verecek olursak:

- "Kale mahallesinde yer altı şehri olduğunu Nevşehir'de yediden yetmiş herkes bilir. Yerin altında değil üstünde bir tarih vardı orada ama haraç mezat belediye el koydu, yıktı. Sorsalar söyleyedik, bu kadar kendilerini zorlamalarına gerek yoktu bulmak için. Tüm konakları yıkmadan da sadece halktan birine sorup öğrenebilirlerdi."

- "Evet bir şehrin altını üstüne getirdiler. Ucube TOKİ konutlarıyla şehrin tarihini sildiler, beton yığınları. Estetikten mimariden yoksun beton yığınları..."

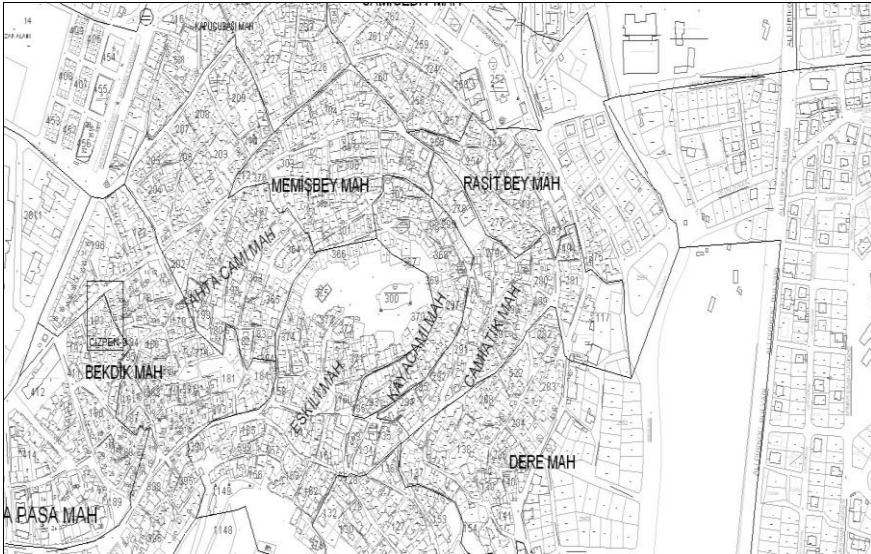
- "Yazık oldu Kale (Rum) mahallesine. Yoksul halkı TOKİ'yle ikna etmek adil miydi? Tarih, medeniyet, mimari ne oldu? Hiç değilse Mardin'den örnek alınsaydı, yurtdışına zahmet etmeden, iyi ki babam görmedi..."

- "Yazık oldu, çok yazık. Muhteşem mimariyle birlikte zihinlerdeki anılara da saldırıldı. Niye şimdi tepki veriliyor geç değil mi? Korunacak dört beş konak yoktu orada sadece. Neredeydi Nevşehir'in önde gidenleri. Her şey para olamaz ki. Tarihimize bizler de yok oluyoruz."

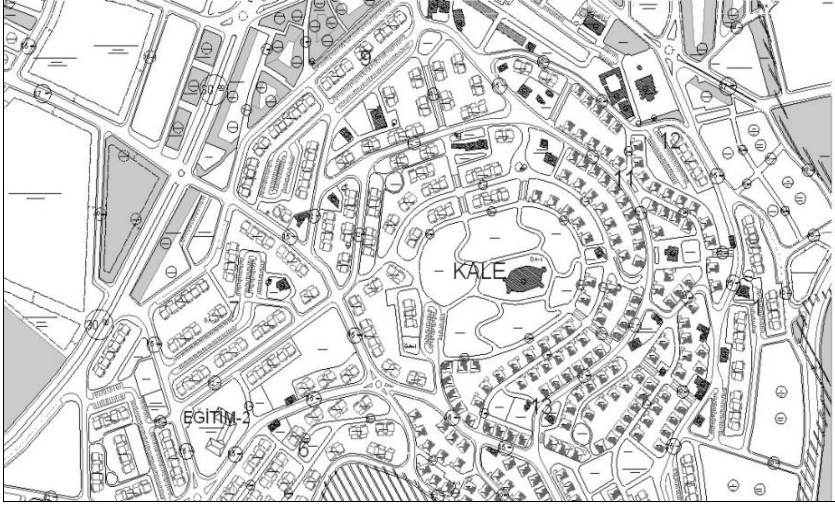
V. Tartışma: Modernist Bir Kentsel Yıkımın Eleştirisi

Bu kentsel dönüşüm projesi Scott'un belirttiği gibi yüksek modernist bir ideolojiye ve devletin okunaklılık ve basitleştirme pratiklerine dayanıyordu. Amaç kenti ve toplumu yönetilebilir kılmak adına şehri çağın gerektirdiği şehircilik normları ile daha ileriye götürmek gibi yüksek modernist bir amaçtı. Proje, karmaşık ve öngörülemez toplulukları ve ekolojileri içeren kentsel gerçekliğe, her biri bir Baron Hausmann gibi yaklaşan idareciler, teknokratlar ve müteahhitler tarafından kentsel mekânın kamusal ve özel yaşam alanlarının disipline sokulmasını, yönetilebilir kılınması ve ekonomik açıdan küresel rekabetin, yarışan kentler retoriğinin gereklerini karşılamak üzere yeniden örgütlenmesini içeriyordu. Temelde kenti bir turizm

kenti olarak parlatıp küresel kent rekabetine katmayı öngörüyordu. Proje kentsel dönüşümün sadece kentin genel görüntüsünü ve işlevini iyileştirmeyeceği aynı zamanda insanların yaşam standartlarını da iyileştirmeyi de vadediyordu. Vatandaşlar da çağdaş şehir ortamında yaşamayı hak ediyordu. Proje tamamlandığında, Nevşehir'in şehircilik alanında hak ettiği seviyeye ulaşacağı iddia ediliyordu. Kentsel dönüşüm projesine hakim söylemin altında aslında orta sınıfların mülkiyetine ve güvenliğine bir tehdit olarak görülen kent merkezindeki gecekondü sakinlerinin mülkiyet transferi, mülksüzleştirme yoluyla merkezden uzaklaştırılması ve denetim altına alınması yatmaktaydı (Kuyucu ve Ünsa, 2010). Kale civarının dönüşümünü amaçlayan bu proje, tüm eski kent merkezlerinin dönüştürülmesi örneğinde görüldüğü gibi tamamen bir soylulaştırma projesi olarak öngörülmüştü ve soylulaştırma projelerinin mekânsal (konut) yerinden edilme, dışlanma, kamusal, sosyal ve ticari mekânın dönüştürülmesi, kutuplaşma (sınıf birleşmesi) ve homojenleştirme (sınıf ayrışması) gibi tüm potansiyel zararlarını içeriyordu (Kohn, 2013, s. 297). Bu proje çerçevesinde başlangıçta sahada bilinmeyen zenginler için ahşap teraslı Nevşehir taşından villa tipi evler yapılması planlanmıştı. Ancak gerçekleştirilen yıkımla birlikte kentsel mekânın eski mahallelerinin ilk sahipleri yerinden edilirken yeni bir nüfus süreci ve mekânsal dönüşümle mahallelerin kültürel ve tarihsel karakterleri radikal bir biçimde silinmiştir.

Kroki 1. 'Kuşbakışı' Okunaksız Kent: Kale ve Çevresi Kentsel Dönüşüm Projesi Öncesi

Kroki. 2. 'Kuşbakışı' Okunaklı Kent: Kale ve Çevresi Kentsel Dönüşüm Projesi Sonrası

Projeye ait yukarıdaki iki kroki devletin okunaklılık ve basitleştirme projelerinin tüm özelliklerini ifşa eder. Öncelikle her ikisi de devletin topluma ve mekâna bakış açısının kuş bakışı ya da dar sinoptik bir bakışının hâkimiyetini göstermektedir. Ayrıca birinci krokide görüldüğü gibi eski kent düzensiz, heterojen, karmaşık, değişken, disiplinsiz, somut, doğal, canlı ama okunaksız ve yönetilemez kaotik bir mekânı ve toplumu temsil etmektedir. Oysa projenin hedefindeki ikinci krokideki yeni kent düzenli, homojen, standart, denetlenebilir, disiplinli, soyut, basit, statik ve yapay bir mekânı ve nüfusu temsil eden okunabilir ve yönetilebilir bir kenttir.

Projede fiziksel iyileştirmenin arzusunun arkasında hem belediye hem de ülke genelinde büyüyen inşaat sektörü tarafından geniş bir finansal baskı ve yüksek rant beklentisi söz konusuydu. Proje, yüksek modernist projelerin tüm özelliklerini taşıyor, demokratik bir katılım, tartışma ve danışma sürecinden ziyade bir dizi uzmanın teknik karar alma kültürüne işaret ediyordu. Projeden etkilenen sakinler ve küçük işletmeler planlamadan dışlanmışlar, katılımları da daha önceden hazırlanmış planlara tepki göstermek ve küçük tavizler koparmakla sınırlı kalmıştır. Karşılaştırma amaçlı alternatif bir plan ne hazırlanmış ne de düşünülmüştür ve plan mümkün tek seçenek olarak sunulmuştur. Müteahhitler önceden TOKİ üzerinden ayarlanmış, rekabete ve başka bir geliştirme önerisine fırsat tanınmamıştır. Zayıf sivil toplum projeden tamamen dışlanmıştı. Scott'un belirttiği yerel mekânsal ve coğrafi bilgidен, metisten hiçbir şekilde yararlanılmamıştı. Proje hakkında karasız kalan ve ciddi çekinceleri olan halkı ikna etmek üze-

re bilgilendirme ve istişare toplantıları yapılmış ve bu toplantılarda temel iki konu öne çıkmıştır: 1. Hak sahiplerinin evlerinin emlak değeri, 2. Yeni yapılacak konutların teslim tarihi ve kira yardımı. Özellikle tek emekli maaşıyla geçinen kişilerin hem kira hem de yeni evler için üstlenecekleri borçları ödemeyecekleri konusunda eleştiriler gelmiştir. İkinci bir toplantı sahadaki işyeri sahipleriyle yapılmıştır. Toplantılar yapılması kesin bir projeye katılımcıları ikna amaçlı yapıldığı gibi itirazlar dikkate alınmamıştır. Proje öncesinde zaten sahanın dönüştürülmesi kararı verilmiştir.

Böyleydi Böyle Oldu

Resim 4. Okunaksız kent (2000'lerin başı) **Resim 5.** Okunaksız kentin silinişi

Türkiye’de bir devlet projesi olarak dayatılan kentsel dönüşüm uygulamalarının zamanla insanların yaşam standartlarını da iyileştireceği umulmaktadır. Ancak bu her zaman, her yerde ve herkes için gerçekleşmemekte, toplumsal mağduriyetler ve ekolojik tahribatlar yaratmaktadır. Toplum bu projelere karşı rıza, müzakere, destek ya da direniş biçiminde politik tepkiler vermektedir (Karaman, 2014). Yukarıda Tania Li’nin belirttiği gibi kentsel dönüşüm projeleri devlet, yüksek modernist bürokrasi, uluslararası yönetim ve finans kuruluşlarının ardında başka saikler bulunan iyileştirme arzusunun bir yansımasıdır. James Ferguson’un belirttiği gibi kaynak tahsisine ilişkin toplumsal ve politik kararları teknik sorunlara ve teknik çözümlere indirgeyerek depolitize eden ve bürokratik iktidarı güçlendiren bir süreç üzerinden uygulanmakta ve bir kalkınma projesi olarak da genellikle başarısız olmaktadır (Ferguson, 1990). Nevşehir’de de kentsel dönüşüm, yerel sakinleri yerinden etme popüler bir kültürün kaybına, tarihsel bir mirasın ve geçmişin yok edilmesine yol açtı. Nevşehir’in ilk yerleşim bölgesi olarak Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet tarihinin izlerini taşıyan Kale etrafı ile buradaki mahalleleri ortadan kaldırarak Nevşehir’in mekâna, tarihi yapı-

lara, sokak ve mahalle isimleri ile özellikle yaşlı kuşakların anılarına sinmiş tarihsel kimliğini de silip süpürdü.

Kent merkezinin eski, gerçek, kapalı, çeşitlilik barındıran, karmaşık toplumsal ve kentsel düzenin yerini yeni yerinde yeni, tek biçimli, sıradan, gözetim altında, açık, disipline bir düzen aldı. Scott'un vurguladığı gibi devletin istediği tam da bu basit ve okunaklı düzendi. Ancak proje bir mekânla yoğun etkileşimle ortaya çıkan, aidiyeti, yerel kimliği, kültürü, sosyal ilişkileri oluşturan yerel bilgiyi ve onun parçası olan ilişkileri ve mahalle kültürünü de yok ederken dışlayıcı ve uyumsuz bir kentsel ayrışmayı da yarattı. Toplumu "karton kutudaki civcivler" misali kentin dışında kademeli büyüklüklerdeki "beton kutulara" sürgün etti (Akagündüz, 2012). Birbirine karşı sorumlu, samimi, yakın toplumsalı (özellikle kadınları) uyumsuz, kopuk, soyut, cansız mekânlara hapsetti (Eren, 2014). Projenin amaçlarından biri gereksiz kentsel yayılmayı önlemek olarak belirlenmişti. Buna rağmen hem eski sakinlerin hem de dönüştürülecek alana yerleştirilmesi düşünülen zenginlerin mekânları eski kent merkezinin oldukça uzağına taşındı. 6 ve 7 nolu resimde görüldüğü gibi projenin yarattığı bu kentsel yayılma özellikle yoksulların merkezden uzaklaşması ile eski sakinler için bir zaman mekân genişlemesi yaratırken kente yeni yeni sorunlar getirilmiştir. Aynı yerde daha fazla konut, daha yüksek binalar dikilmiş, yeni alanların nüfus-kat yoğunluğu katlanarak artmış; nüfusun kentin dışında yeni bir

alana yerleştirilmesiyle otomobil, ulaşım, hava kirliliği ve tarımsal alanların amaç dışı kullanımı gibi cari ve potansiyel çevresel sorunlar getirmeye başlamıştır.

Resim 6-7. Okunaklı ve standartlaştırılmış yeni kent

Son olarak Scott (2008, s. 393) çalışmasında projelerin “karanlık bir ikiz” yarattığını ileri sürer. Nevşehir’de bunu kanıtlayacak bir veri henüz bulunmuyor. Ancak konut bedellerini, aylık aidatlarını ödeyemeyerek haklarını elden çıkaranların nereye gittiği tam olarak bilinmemektedir. Yerel sakinlerden bir kaç yeni konutlarda tutunamayanların civardaki ilçelere taşındığını belirtmektedir. Henüz plan tarafından öngörülmeven düzensiz ve karmaşık enformel bir yerleşim de oluşmamıştır.

Sonuç

Sonuç olarak tüm modernist projelerde olduğu gibi bu toplum mühendisliği projesinde de amaç eski kent merkezini, çöküntü alanı olarak görülen yeri temizlemek ve insanlık durumunu, yerel sakinlerin yaşamını iyileştirmek adına kenti basitleştirmek, okunabilir kılmaktı, ancak 5 nolu resimde görüldüğü gibi kentsel yıkım sonrasında proje sahasında okunabilecek hiçbir şey kalmadı. Projenin yoksulların yaşamını iyileştirmek vaadinin ardında toplumu yönetilebilir kılmak amacı gizliydi. Ancak her devlet projesi gibi bu projede alanın, insanların ve sorunların karmaşıklığını anlamakta ve umulan iyileştirmeleri gerçekleştirmekte başarısız oldu. Devletin ve sermayenin seçkinlerinin yürüttüğü proje ekolojik körlük nedeniyle gerçekleşemedi, merkezdeki ve yereldeki idareciler, finansal kurumlar, müteahhitler, emlakçılar ve fırsatçılar dışında sadece “harabeden kurtulduk” diyerek gidenlerin bir kısmını memnun edebildi.

Proje, yüksek modernist aktörler özellikle TOKİ, belediye ve müteahhitler arasındaki sıkı bir ittifak üzerinden tasarlanmıştı. Tamamen bir soylulaştırma projesiydi. Soylulaştırma projesi güçlü ekonomik aktörlerin ekonomik ve politik iktidarı kullanması ile eski kent merkezinin yıkımını gerçekleştirenken kamusal mekânların kaderi ve karakteri geri dönülmez bir şekilde değiştirildi.

Proje, ülkenin birçok yerinde olduğu gibi gecekondü direnişleri ya da toplumsal hareketler nedeniyle başarısız olmadı. Başarısızlığın altında otoriter merkezîyetçi bir hükümetin sinoptik bakış açısının dayattığı toplumsal ve ekolojik körlük yatıyordu. Aslında devlet, özellikle belediye kentsel dönüşüm alanında büyük bir yeraltı şehri olduğunu biliyordu. Ama büyüklüğünü araştırma gereksinimi duymadı. Vaat edilen büyük rant emlak sahiplerine cazip kılındı ve korunması ve yenilenmesi daha iyi bir seçenek olan şehrin nüvesi, tarihi kent merkezi yok edildi. Hâkim muhafazakâr toplumsal yapı ve politik tavır nedeniyle yerelde projeye karşı yerel sakinler tepki gösteremediler ve susturuldular. Tepkilerin bir kısmı rant paylaşımına itiraz

eden emlak sahiplerinden gelirken bir kısmı da özellikle mekânla daha önceden bağlılığı olan gurbetçilerden geldi: Sivil toplumun diğer sektörlerinden, sendikalardan, derneklerden özellikle akademiden hiçbir itiraz yükselmedi.

Kısaca devlet tarafından benimsenen yüksek modernist ve kolektif ideoloji her yerde olduğu gibi Nevşehir'de de insanların yaşam standartlarını iyileştirme vaadinde bulundu. Devlet yönetme yetkisi ve sorumluluğu adına kentsel geçekundu alanlarının yıkımını ve tahliyesini geçekundu sorunlarının en büyük çarelerinden biri olarak gördü. Tüm bu plan ve projeler de kent yoksullarının yaşam koşullarını iyileştirme adına yapıldı ve devletin yoksulların refah sorunlarıyla ilgili kaygısı olarak sunuldu ama vadini gerçekleştirmedi, toplumsal ve mekânsal bir felakete sonuçlandı. Eski kentin fiziksel mekânı yok edildi. Yoksul kesimleri kentin dışına atan süreç, ürettiği kentsel yayılmayla yeni ekolojik tahribatlar yarattı. Kentsel eşitsizlikleri artırırken kentin toplumsal karmasını, çeşitliliğini ve kent içindeki demokratik çoğulculuğu, farklılıklarla bir arada yaşama ortamını, kültürünü, belleğini ve tarihini de yok etti. En zararlı etkisini de mahallelere kültürel bir kimlikle bağlı olan eski sakinler üzerinde gösterdi.

Aşağıdaki ekte modernist bir kentsel müdahalenin yarattığı kentsel yıkıma, felakete bir ağıt niteliğinde, yerel bir şair tarafından yazılmış bir şiir verilmiştir. Görüleceği gibi tek bir şiir bile kentsel dönüşüm politikalarının toplumsal ve ekolojik yıkıcı boyutlarını etkili bir şekilde yansıtmaktadır. Peki, böyle bir kamu politikası felaketinin önlenmesi için ne yapılabilir? Ya da daha adil, eşitlikçi ve çeşitliliği amaçlayan, demokratik bir kentsel kamu politikası neyi gerektirir? Scott'a dönersek total projelerin sonuçları da totaldir. Onun için mekanın sosyo ekolojik ve tarihsel koşulları dikkate alınmalı, yerel sakinlerin ve genel olarak halkın çıkarlarını koruyacak gerçek ve işlevsel katılımcı mekanizmalar kurulmalı, uzun vadeli etkileri dikkate alınmadan kısa vadeli hedeflere odaklanılmalı ve ne kadar uygun olurlarsa olsunlar basitleştirme adına gerçek yaşamın karmaşıklığı inkar edilmemelidir. Kentsel dönüşüm uygulamaları açısından da temkinli davranmalı, küçük adımlarla ilerlenmeli, geri alınabilecek müdahalelerde bulunmalı, tersine çevrilebilirlik tercih edilmeli, esnek planlar yapılmalı, yerel bilgi ve deneyimler dikkate alınmalı ve nihayet öncelikle ve kesinlikle halk tüm sürece demokratik bir şekilde dâhil edilmelidir.

Extended Abstract

Political Ecology of an “Urban Demolition”: The Case of Nevşehir

*

Nejdet Özberk

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University

In Turkey, the central government has started a mobilization of massive urban transformation in 2005. In order to improve the general outlook and the functions of the Turkish cities, the central (and local) government aimed to wipe off, and upgrade old urban centers and replace them with modern architectures. However, this simplified view of the urban design overlooked the dynamics of urban centers and contradicted with the complex reality of communities and ecologies in these cities. But the government insistently pursued it as an important way to promote construction based economic growth and still keeps pushing it forward.

In his seminal book *Seeing Like A State; How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed* (1998) James C. Scott analyzes failed cases of large-scale authoritarian plans in a variety of fields. He identifies and discusses four conditions common to all planning disasters: administrative ordering of nature and society by the state; a high-modernist ideology that places confidence in the ability of science to improve every aspect of human life; a willingness to use authoritarian state power to effect large-scale interventions; and a prostrate civil society that cannot effectively resist such plans. Scott's thesis is that states, driven by both the need to make the societies they govern legible for tax and control purposes, and by an ideology and aesthetic that equates functional order and progress with real order, systematically transform social realities. Moreover, they often do this to the detriment of their peoples and bring about long-term damage to the environment. In

Scott's view, "legibility" and "simplifications" are central means of statecraft, particularly in relation to state aims of taxation, conscription, and prevention of rebellion. But these projects are relevant within a much broader set of state-mediated endeavours and rationalities: production, scientific forestry, agricultural development, urban planning, as well as social and environmental organization more broadly. Scott, argues that in designing a state project, the government tends to assume an oversimplified synoptic view, based solely on a scientific belief to maximize productivity, which he calls "high-modernist ideology". However, he thinks this view usually contradicts with the local knowledge, which he calls "metis", and ignores the complexity and diversity of real life. If an authoritarian state is willing and able to use its coercive power to carry out the projects and there is no strong civil society to resist, the projects would fail.

Using this approach as an urban political ecology framework and Nevşehir as a case, this article aims to explore how the synoptic authoritarian vision of the state contradicts the reality of urban life and ecology. Answering this question would help us better understand the aptitudes and limitations of the government urbanization policy and how the society, urban ecology and state interact with each other.

Like many historical city centers in Turkey, Nevşehir has experienced an infamous and destructive urban transformation. Urban demolition in Nevşehir as an oversimplified state project fits into Scott's general description. The central government determined to tear down the nucleus, the very center of an old city, based on the high modernist ideology to maximize the land value and improve the general image of Nevşehir city. In advancing the demolition Project, TOKI (the central housing authority), bureaucratic planners, municipality and powerful market actors used the same high modernist ideology. They argued Nevşehir, becoming a world class touristic destination and its appearance represents the entire country, therefore it is very important to keep it attractive, nice and clean. It perceived that wiping off the old city center would not only improve the general look of the city, but also rise the living standards of the people. Moreover, the urban center was full of safety hazards and should be demolished and gentrified.

In 2012, Nevşehir urban transformation project listed by the central government as one of the third biggest urban transformation project in the country. It was to be one of the largest urban 'redevelopment' project of its kind. In the same year, a gentrification oriented housing construc-

tion works started. But located in the center of Cappadocia, a region famous for overwordly chimney houses, cave churches and underground cities, the city has a very long and interesting history dating back to the 5400 BC. In 2013, beneath a Byzantine-era hilltop castle, construction workers demolishing low income homes ringing the castle, discovered the entrances to a network of rooms and tunnels. The government halted the gentrification project and called in archaeologists and geophysicists and began investigating. In 2014, those tunnels led scientist to discover a multilevel settlement of living spaces, kitchens, wineries, chapels and staircases. Artifacts including grindstones, stonecrosses and ceramics were indicating the city was in use from the Byzantine-era through the Ottoman period.

Ultimately, from an urban political ecology perspective, based on the the aspiration to the administrative ordering of nature and society in the name of legibility and simplification, this synoptic urban gentrification project not only destroyed the buildings, streets, open spaces, the very nucleus of historic city center, but everything else that gives long term historical identity to a place, and erased the rich cultural heritage, urban memory, and eradicated a unique urban fabric, and social mix of the city. And ironically, in the following years, high modernist authorities were still trying to sell their synoptic views to the public that they had protected and preserved cultural and historical values of the completely destroyed city.

Kaynakça/References

Birincil Kaynaklar ve Resmi Belgeler (Yayınlanmamış Kentsel Dönüşüm Notları)

Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ, 2013) Nevşehir kale toplu konut projesi nihai proje tanıtım dosyası, Nevşehir İli, Merkez İlçesi, 3122 Ada, 1 Parsel, Nevşehir, 2013.

Nevşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Ofisi, (2014a) Kale ve etrafı kentsel dönüşüm projesi, Nevşehir.

Nevşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Ofisi (2014b) Rapor, Nevşehir.

Nevşehir Belediye Başkanlığı, (2014c) 2015-2019 stratejik planı, Nevşehir.

Nevşehir Belediyesi, (2014d) Bir şehrin doğuş hikâyesi Nevşehir-i Dilara: Belgelerle Nevşehir'in kuruluşu, Nevşehir.

Nevşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Ofisi (2014e) Merkez kentsel dönüşüm faaliyet raporu, Nevşehir.

- Nevşehir Belediyesi, (2014e) Kent rehberi, Nevşehir.
- Nevşehir Belediyesi, (2013) Nevşehir'in değişim serüveni: 204-2013, Nevşehir.
- Nevşehir Belediyesi, (2010) İstatistiklerle Nevşehir: 2009, Ankara: Anıt Matbaası.
- Nevşehir Belediyesi, (2012) Seçilmiş göstergelerle Nevşehir: 2011, Nevşehir.

İkincil Kaynaklar

- Adaman, F., Akbulut, B., Madra, Y. ve Pamuk, Ş. (2014) "Hitting the wall: Erdoğan's construction-based, finance-led growth regime" *The Middle East in London*, 10 (3), s. 7-8.
- Akagündüz, Ü. Ö., (2012, 15-21 Ekim) "Evinden çıkma dışarı, duvarını indirirler aşağı!" *Aksiyon Haftalık Haber Dergisi*, 932, s. 36-37.
- Diñçer, İ., (2011) "The impact of neoliberal policies on historic urban space: Areas of urban renewal in Istanbul", *International Planning Studies*, 16 (1), s. 43-60.
- Dünyanın 'en büyük yeraltı şehri' Nevşehir'den çıkabilir! (2014, 28, 12) 15 Şubat 2017 tarihinde <http://t24.com.tr/haber/dunyanin-en-buyuk-yeralti-sehri-nevsehir-den-cikabilir,281857> adresinden erişildi.
- Eraydın, A., ve Taşan-Kok, T., (2014), "State response to contemporary urban movements in Turkey: a critical overview of state entrepreneurialism and authoritarian interventions", *Antipode*, 46, s.110-129.
- Eren, A., (2014, 27, 02) "Kentsel dönüşüm mü? Yoksulların mülksüzleştirilip şehir dışına itilmesi mi?", *Cumhuriyet Gazetesi Sürdürülebilir Yaşam Eki*, 15 Şubat 2017 tarihinde http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/109709/Kentsel_donusum_mu_yok_sullarin_mulksuzlestirilip_sehir_disina_itilmesi_mi_.html adresinden erişildi.
- Ferguson, J., (1990) *The anti-politics machine: "Development," depoliticization and bureaucratic power in lesotho*, Cambridge: Cambridge University Press
- Gregory, D., Johnston, R., Pratt, G., Watts, M., ve Whatmore, S., (2009) "Urban Renewal", içinde *The dictionary of human geography*, 5th edition, London: Wiley-Blackwell.
- Güzey, Ö., (2012) "Türkiye'de kentsel dönüşüm uygulamaları: Neoliberal kent politikaları, yeni kentsel aktörler ve gecekondular alanları", *İdealkent*, Sayı: 7, s. 64-83.
- Karaman, O., (2014) "Resisting urban renewal in Istanbul," *Urban Geography*, 35 (2), s. 290-310.
- Kentsel dönüşüm sürecine ilişkin sıkça sorulan sorular (S.S.S) ([2012]) 15 Şubat 2017 tarihinde <http://www.csb.gov.tr/gm/altyapi/index.php?Sayfa=sayfahtml&Id=2091> adresinden erişildi.
- Kohn, M., (2013) "What is wrong with gentrification?", *Urban Research and Practice*, 6 (3), s. 297-310.
- Kuymulu, M. B., (2013) "Reclaiming the right to the city: Reflections on the urban uprisings in Turkey", *City: Analysis of Urban Trends, Culture, Theory, Policy, Action*, 17(3), s. 274-278.

- Kuyucu, T., ve Ünsa, Ö., (2010) "Urban transformation' as state-led property transfer: An analysis of two cases of urban renewal in Istanbul", *Urban Studies*, 47(7), s. 1479–1499.
- Li, T. M., (2007) *The will to improve: governmentality, development and the practice of politics*, Durham, NC: Duke University Press.
- Mumay, C., (2014, 17, 02) "Konaktan TOK'ye geçtiler", *Hürriyet*, 15 Şubat 2017 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/konaktan-toki-ye-gectiler-25828219> adresinden erişildi.
- Nevşehir'de hayalet şehir görüntüsüne büyük tepki (2012,23,07) 15 Şubat 2017 tarihinde <http://www.fibhaber.com/gundem/nevsehirde-hayalet-sehir-goruntusune-buyuk-tepki-h523.html> adresinden erişildi.
- Pinkowski, J., (2015, 26, 04) "Massive underground city found in cappadocia region of Turkey" 15 Şubat 2017 tarihinde <http://news.nationalgeographic.com/2015/03/150325-underground-city-cappadocia-turkey-archaeology/> adresinden erişildi.
- Scott, J.C., (2008) *Devlet gibi görmek: İnsanlık durumunu geliştirmeye yönelik projeler nasıl başarısız oldu*, (Nil Erdoğan, Çev.), İstanbul: Versus Kitap.

Ek: (Yıkıma Uğramış Bir Kente Ağıt)

NEVŞEHİR'İM TÂRÛMÂR

Kentsel dönüşüm dendi, yıkıldı evim barkım
Öz yurdumdan ayrıldım, bir garipten yok farkım
Akmaz oldu kurudu, çeşmem, kanalım, arkım
Tarihim yok edildi, anılarım silindi
Bir neslin kayboluşu, yıkılınca bilindi

Çocukluk günlerimiz, ne tatlı, şen günlerdi
İskembe çevresinde, çocuk masal dinlerdi
Yarımlar belli değil, hatıramız dünlerdi
Kalenin eski hâli, hâfızamdan silindi
Bir neslin kayboluşu, yıkılınca bilindi

Bir menfaat uğruna, evleri yıkın dedik
Villa yapılacaktı, bilmedik, darbe yedik
Kalmadı Camiatik, Tahtacami ve Beddik
Memişbey, Cumhuriyet Mahallesi silindi
Bir neslin kayboluşu, yıkılınca bilindi

Sonunu düşünmeden bir huşumla daldılar
Yıkma ile kalmadılar, kimliğimi çaldılar
Tarihi, coğrafyayı elimizden aldılar
Kapucubaşı, Dere, Musapaşa silindi
Bir neslin kayboluşu, yıkılınca bilindi

Sanki atom bombası düşmüş gibi, bakınız!
Tâ yüreğim yanıyor, siz de ağıt yakınız
Kültürel mirasım yok, kalanları yıkınız
Eskili, Kayacami, Raşitbey'im silindi
Camicedit kayboldu, yıkılınca bilindi

Gökdelenler, şatolar, saray yapsan ne yazar!
Yok edildi efsanem, yüreğim oldu bîzâr
Derin bir sessizliğe bürünmüş ulu mezar...
Selçuklu, Osmanlı'nın yâdigârı silindi
Bir neslin kayboluşu, yıkılınca bilindi

Sadi Teltik, 2013 Nevşehir

Nejdet Özberk

Lisans öğrenimini 1994 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde tamamladı. 2010 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında yüksek lisans, 2015 yılında ise İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı-Kentleşme ve Çevre Sorunları Bilim dalında doktora derecesini almıştır. Halen Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Çevre sosyolojisi, kırsal ve kentsel toplumsal hareketler, ekolojik iktisat, politik ekoloji ve kentsel politik ekoloji temel ilgi alanlarıdır.

- *He graduated from Istanbul University Department of International Relations in 1994. He got his Master of Science degree in Political Science and International Relations, Istanbul University in 2010 and his PhD degree in Political Science and Public Administration-Urbanization and Environmental Problems, from İnönü University in 2015. He has been a lecturer of Nevşehir Hacı Bektaş Veli University since 2011. His academic interests are environmental sociology, rural and urban social movements, ecological economics, political ecology, and urban political ecology.*

E-mail: nozberk@hotmail.com